

BRIEF VAN EEN FABRIEKARBEIDER.

Toen er gedurende de nu vervlogene wintermaanden in sommige fabrieken alhier ter stede weder zoo verbazend lang werd gewerkt, herinnerde ik mij op een avond dat ik met betrekking tot dit onderwerp nog eigenhandige brieven bezat van eenige Engelsche fabriekarbeiders met welke ik in 1859, gedurende een uitstapje naar de fabriekdistricten van dat land had kennis gemaakt, eene kennismaking die voor mij van uitnemend groot belang is geweest, en die ik aan Lord Shaftesbury heb te danken gehad.

His Lordship had mij, toen ik hem over de wettelijke regeling van het arbeiden in fabrieken inlichtingen mogt komen vragen, aan onderscheidene personen in de fabriekdistricten woonachtig, brieven van aanbeveling medegegeven. Onder deze was er een aan Mr. Philip Grant, een man die in zijn jeugd door zijn arbeiden in fabrieken veel had moeten lijden, en later gedurende de beweging over de wettelijke regeling (*factory movement*) de regterhand van Lord Shaftesbury — toen nog Ashley — geworden was, zoo zelfs dat hij onder diens leiding de redactie van het weekblad „*the Ten Hours advocate*” had op zich kunnen nemen.

Toen ik nu aan Mr. Grant mijn oogmerk kenbaar maakte, meende hij niet beter te kunnen doen dan mij uit den mond der werklieden zelve te doen hooren, hoe er onder hen over hun toestand voor en na de wettelijke regeling gedacht werd.

Op den avond van 5 Junij 1859 werden er daartoe door hem eenige uit hun midden in de *Colton-Tree-Inn, Great Ancoatsstreet, Manchester*, bijeengeroepen. Het is aan deze plaats dat sinds jaren de hoofdcommissie der zoogenaamde „*Short-Time committees*” die in bijna alle fabrieksteden van Lancashire en Yorkshire gevonden worden, hare bijeenkomsten gehouden had. Het zijn commissien uit de arbeiders gekozen die gedurende den grooten strijd over mindere werkuren door verzoekschriften en mededeelingen de wenschen hunner medearbeiders tot zelfs aan de leden van het parlement te kennen gaven, en nu tegenwoordig, zoo als wij later zien zullen, nu deze strijd gewonnen is, en

het onregelmatig werken van vroeger behoorlijk geregeld, een bijzonder toezigt houden op de overtredingen der wettelijke bepalingen hieromtrent.

Ik zat nu daar, door middel van de bereidwilligheid van een man uit de aanzienlijkste geslachten — immers Lord Shaftesbury is afstameling van John Cooper Esq. en van de dochter van Sir Anthony Ashley, minister van Oorlog onder de regering van Elizabeth — te midden van de geringsten en eenvoudigsten, die een introductie van Lord Shaftesbury voorzeker als de beste aanbeveling beschouwen; zij hebben dien man om zijne bijzondere verdiensten en belangelooze pogingen hartelijk lief, en hebben daar onder anderen in Augustus 1859 een groot bewijs van gegeven, toen zij uit eigene fondsen in de Free-trade Hall te Manchester, aan zijne vrouw een groote buste van haren man hebben aangeboden. Deze plegtigheid werd door 4000 werklieden, zoo wel mannen als vrouwen, bijgewoond. Mr. Samuel Jones, een fabriekarbeider, presideerde en zeide bij die gelegenheid, dat hij met genoeg de vreugde van duizenden zijner lotgenooten mogt opmerken die, door eigene ervaring, even als hij, de voordeelen van hun strijd over mindere werkuren erkenden. Hij geloofde dat weinige fabrikanten tot dat stelsel van meerdere werkuren zouden willen terugkeeren, en dat er in deze belangrijke quaestie geen geest van vijandschap bestond tusschen meesters en knechts. Hunne belangen waren gelijk, de arbeiders benijdden geenzins den rijkdom hunner heeren, zij vroegen genoegzaam loon voor hun arbeid en ook niets anders. De kwalen die nu nog overbleven hoopten zij zonder beroep op het Parlement te kunnen verhelpen, maar was dat noodig, dan waren de fabriekarbeiders als altijd bereid om, steunende op hun edelen kampvechter, den strijd weder op nieuw te beginnen.

Nadat Lady en Lord Shaftesbury hierop geantwoord hadden liep deze plegtigheid ten einde, een plegtigheid die door anderen van gelijken aard staat gevolgd te worden, want sedert dien dag zijn er door de fabriekarbeiders weder vele bijeenkomsten gehouden om het oprigten van standbeelden voor andere voorstanders der wettelijke regeling te bespreken. Maar — door dat uitwijken over de dankbaarheid der arbeiders jegens die groote en aanzienlijke mannen zou ik haast vergeten dat ik in de *Cotton-Tree-Inn* te midden van de eenvoudigste arbeiders gezeten was — die, let wel, als zij het woord voerden elander „*gentlemen*” noemden — en dat hunne mededeelingen allerbelangrijkst waren. Veel, zeer veel vernam ik, ik kon het niet alles onthouden, en daarom verzocht ik dat sommige hunner mij hunne ervaringen in den vorm van brieven zouden mededeelen. Dit geschiedde, en na weinige dagen ontving ik er eenige, waarvan ik den belangrijkste

als bewijs voor de voordeelen door de wettelijke regeling op het arbeiden in fabrieken verkregen, hier niet zou mogen achterhouden. Hij luidt aldus:

„Mijnheer! getrouw aan mijne belofte ga ik nu over u mijne ervaring van het arbeiden in fabrieken mede te deelen, zoo als dit vroeger in Manchester plaats had.

Toen ik voor het eerst in het jaar 1809 op een katoenfabriek begon te werken, was het in Manchester de gewoonte om bij gewone omstandigheden 's morgens te half zes te beginnen en niet eer op te houden voor 's avonds half acht, met een uur tussehenpozing om te eten. Deze regeling nam gedurende vijf dagen der week een werktijd in van minstens 13 uur per dag, daar het werkvolk 's morgens in de fabrieken moest zijn voordat de stoommachine begon, en 's middags de machine moest schoonmaken en met olie besmeeren. Des Zaturdays was men gewoon 9 à 10 uur te laten werken, zoodat het totaal der werkuren omstreeks 75 uren per week bedroeg.

Dat was, zoo als ik zeide, de gewoonte in gewone omstandigheden, maar als men eenig oponthoud gekregen had, waardoor dan ook, dan werkte men meestal veel langer. Deze wijze van arbeiden drukte zwaar (*operated with painful severity*) op de arbeiders in het algemeen en op het jongere gedeelte in het bijzonder. Geen van hen mogt zich nederzetten om wat te eten terwijl de stoommachine in beweging was, iets dat in sommige fabrieken aan de volwassene spinners gegund werd. Het gevolg was dat vele kinderen voor altijd mismaakt werden en alzoo hunne verwachting van het leven zagen verdwijnen. Behalve op zondagscholen was er natuurlijk volstrekt geen gelegenheid voor het ontvangen van onderwijs, maar daar de kinderen naar ziel en ligchaam niet de kracht bezaten om de uitputting door die overmatige werkuren te dragen, vonden zij die dit prijzenswaardige werk ondernomen hadden het geen gemakkelijke taak, en was de uitslag van hun arbeid in geen opzicht zoo voldoende als de ervaring hen geleerd had dat onder gunstigere omstandigen het geval zou zijn geweest.

Vele van hen die in die dagen over werklieden iets te zeggen hadden onderscheidden zich niet door veel verstand, en daar zij een mate van gezag bezaten welke ze niet goed wisten te gebruiken, waren voorbeelden van mishandelingen van hen die ze aan het werk hadden, geen ongewone zaak. Wat mij zelven aangaat, ik ondervond daar weinig van en zal daarom maar een geval opnoemen waarin ik zelf betrokken was.

Onder mijn werken was ik gewoon mij met fluiten en zingen wat te vermaken, om ten minste in mijn gedachte het werk minder verdrietig te vinden, hetgeen door zijne eentonigheid en altijddurend gegons dikwijls erg het geval was. Ik was toen nog maar 12 jaren oud en het

kon mij niet ten laste gelegd worden dat ik mijn werk verwaarloosde. Eens op een dag echter toen de meesterknecht hoorde dat ik mij op bovengenoemde wijze weder wat opwond, greep hij een stuk van een kaart, een werktuig dat in de eerste dagen van de katoenindustrie nog gebruikt werd, en wierp het zonder eenige deernis zoodanig tegen mijn mond aan dat het bloed er uitsprong.

Vijf en veertig jaren zijn verloopen sedert die wreede handelwijze en ik moet nu nog leeren of een jongen of een man zijn werk minder goed verrigt als hij zich op deze wijze eenigzins zoekt te verstrooijen, dan wel wanneer hij zich doodstil moet houden. Ook moet ik zeer betwijfelen of men ooit tot zulk eene handelwijze zou mogen overgaan, maar ik wil dit aan de beslissing van anderen overlaten.

Eere aan de wetgeving op de fabrieken van de vorige halve eeuw, onder welke zulk een handelwijze niet zou geduld of beproefd worden, heeft het werken in fabrieken eene wonderbare verbetering ondergaan.

Vrouwen en jonge lieden, met eenige uitzondering ook de mannen, beginnen nu gedurende de 5 eerste dagen der week te 6 uur 's morgens, hebben dan een half uur voor hun ontbijt en één uur voor het middagmaal, en scheiden dan om 6 uur 's avonds weder uit. Zaturdags beginnen zij ook wel even vroeg, maar houden dan om 2 uur op, hetgeen te zamen een bedrag geeft van 60 uren in de week. Kinderen beneden 13 jaren, werken halve dagen en gaan dagelijks, uitgenomen Zaturdags, gedurende het geheele jaar 3 uren per dag naar school, behalve in de maanden November, December, Januarij en Februarij, wanneer de kinderen die de middagschool bezoeken, slechts 2½ uur daar moeten zijn.

Deze bepaling op het schoolbezoek is de beste zijde van onze wetgeving op de fabrieken, en beloont wel ruimschoots al de moeite die er is aangewend om haar te verkrijgen. Door hare werking wordt er op de jeugdige schouders niet langer een al te zware taak gelegd, (*are no more overtasked*), een taak die hunne physiek en morele ontwikkeling belemmerde.

De beginselen van onderwijs zijn nu ook hun deel geworden, waardoor, om maar het geringste te noemen, bij hen een lust tot lezen is opgewekt, die door de verspreiding van goedkoope lectuur, in ons land zoo overvloedig, bijzonder in de hand wordt gewerkt. Het duidelijk bewijs hiervan is te vinden in de *free libraries*, *mechanics institutions* en *working men's colleges*, die alle in de laatste jaren zoo vermeerderd zijn, en waar de meest populaire boeken en de wijd en zijd verspreide nieuwspapieren gevonden worden. Ik geloof dat ik gerust mag vast-

stellen dat, alles te zamen genomen, de fabrieken het grootste aandeel leden aan deze instellingen geven, en ik twijfel er niet aan of, hoe langer wij onder de werking der tegenwoordige wetten leven, hoe meer leden er uit de fabriekarbeiders aan die inrigtingen zullen deelnemen.

Bovengenoemde feiten, hoewel kort en onvolledig uiteengezet, zullen, vertrouw ik, voldoende zijn om de voordeelen van onze wettelijke regeling aan te toonen, niet alleen voor ons land in het algemeen, maar voor de fabriekarbeiders in het bijzonder, want door haar hebben zij nu de middelen in handen om zelve hunne physischen, intellectuelen en morelen toestand te verbeteren, en het hangt nu van hen af, of zij tot hunne maatschappelijke verlossing zelve verder willen medewerken.

Wat de wijze aangaat waarop die groote sociale hervorming kan voltooid worden, hiervoor moet ik u, wat de bijzonderheden betreft, naar Mr. Grant verwijzen, hoewel ik geloof dat ik niet zoo ver van de waarheid af ben, wanneer ik zeg dat wij het noodzakelijk achten het bestaande te behouden en te verbeteren.

Manchester, als groote hoofdstad van het voornaamste district waar de katoennijverheid wordt uitgeoefend, is gedurende deze „*factory movement*” tot de zetel gekozen van het bestuur dat als eene hoofdcommissie (*central committee*) uit de arbeiders, hare magt in bijna alle voornamen fabrieksteden uitoefent. Aldaar bestaan plaatselijke commissien (*local committees*) wier pligt het is naauwkeurig toe te zien of de wet behoorlijk wordt nageleefd en of de *sub-inspectors* hunne instructien behoorlijk opvolgen. Hooren zij van eene overtreding hier of elders, dan geven zij hiervan kennis aan den *sub-inspector*, slaat deze geen acht op hun aanklagt dan wendt men zich tot den *inspector*, en mogt die niet hooren dan wordt de zaak door de plaatselijke commissien gebragt ter kennis van de hoofdcommissie. Deze belegt onder dergelijke omstandigheden een vergadering van afgevaardigden uit de commissien der verschillende steden, en neemt dan met deze in overweging wat er gedaan zal moeten worden. Soms kan het geval zich voordoen dat de uitslag van hunne beraadslagingen van dien aard is, dat men besluit een verslag van de zaak aan den minister van Binnenlandsche Zaken te zenden. Blijkt het dat er een gaping is in de wet welke den overtreder in staat stelt de straf te ontloopen, dan worden hierover door een deputatie uit hun midden ernstige vertoogen gerigt tot den minister. Deze afgevaardigden onderhouden zich dan bij die gelegenheid met hunne vrienden in het Parlement, die hen dan soms naar het Departement van Binnenlandsche Zaken vergezellen, en den minister verzoeken een wet in te dienen waardoor de bestaande verbeterd worde.

Hierbij zend ik u eenige gedrukte stukken die u misschien eenige

inlichting zullen geven over ten minste een gedeelte van deze mededeeling.

Na u den besten uitslag op uwe onderneming toegewenscht te hebben verzoek ik u mij te mogen noemen,

Uw zeer onderdanige
THOMAS MAWDSLEY."

En nu... met dit heerlijke tafereel zou ik wenschen te eindigen, maar neen, dat mag ik niet; juist is het door mij opgehangen met het doel om het contrast van het alhier nog bestaande te sterker te doen uitkomen. Hier toch gebeurt het dikwijls dat er in fabrieken nog 15, 16, 17 uren gewerkt wordt, en dat met 1 of 2 uur tusschenpozing. Zulk een toestand mag niet blijven voortduren, en hoewel ook sommige dien nog pogen te verdedigen, worden er toch hier en daar reeds vele bestrijders aangetroffen. Vooral is dit het geval geweest in den laatsten jaargang van de *Schat der Gezondheid*, in welken gelukkig eenige geneesheeren, door de ervaring in hun bijzonderen werkkring verkregen, hunne stemmen tegen een arbeiden dat alzoo geregeld is, zijn begonnen te verheffen. Zoo b. v. om te blijven bij het laatste artikel over dit onderwerp — spreekt Dr. VAN HENGEL in zijn „*Hilversumsche fabriekarbeider*” (pag. 328) van kinderen die in de vijf dagen 57 uren moeten werken, en doet tot verbetering van zulk een toestand een ernstig beroep op de leden der 2e Kamer. De geachte schrijver moest echter eens ten onzent komen, daar keeren wij zijn cijfer om, en spreken van 75 uren in de vijf dagen, en voegen er dan voor den Zaterdag nog 10 à 12 uren bij, zoodat we alles te zamen een totaal krijgen van 85 à 87 uren per week.

Laat ons toch toezien en — hoewel we dankbaar moeten erkennen dat in deze dagen van gebrek aan katoen, veel werk te hebben een zegen is — eens ernstig de woorden van den ouden SIR ROBERT PEEL overdenken die, *zelf een katoenspinner*, in 1815 zijn landgenooten op de volgende wijze heeft moeten waarschuwen:

„*Zulk onberaden en onbeteugeld gebruik maken van de arme inwoners uit de fabriekdistricten zal voor het volgende geslacht zulke ernstige en onrustbarende gevolgen hebben, dat ik er niet dan met de grootste bekommernis aan kan denken; en op die manier zal dat grootsche streven van het Engelsch vernuft, dat de werktuigen in onze fabrieken tot een zoo groote volmaaktheid heeft gebragt, in plaats van de natie tot een zegen te zijn, voor haar in den bittersten vloek verkeerd worden.*” (*)

Leiden, 21 Maart 1862.

S. L. P.

(*) „Such indiscriminate and unlimited employment of the poor, consisting of a great proportion of the inhabitants of trading districts, will be attended with effects to the rising generation so serious and alarming, that I cannot contemplate them without dismay, and thus that great effort of British ingenuity, whereby the machinery of our manufactures has been brought to such perfection in stead of being a blessing to the nation will be converted into the bitterest curse.”

SIR ROBERT PEEL.